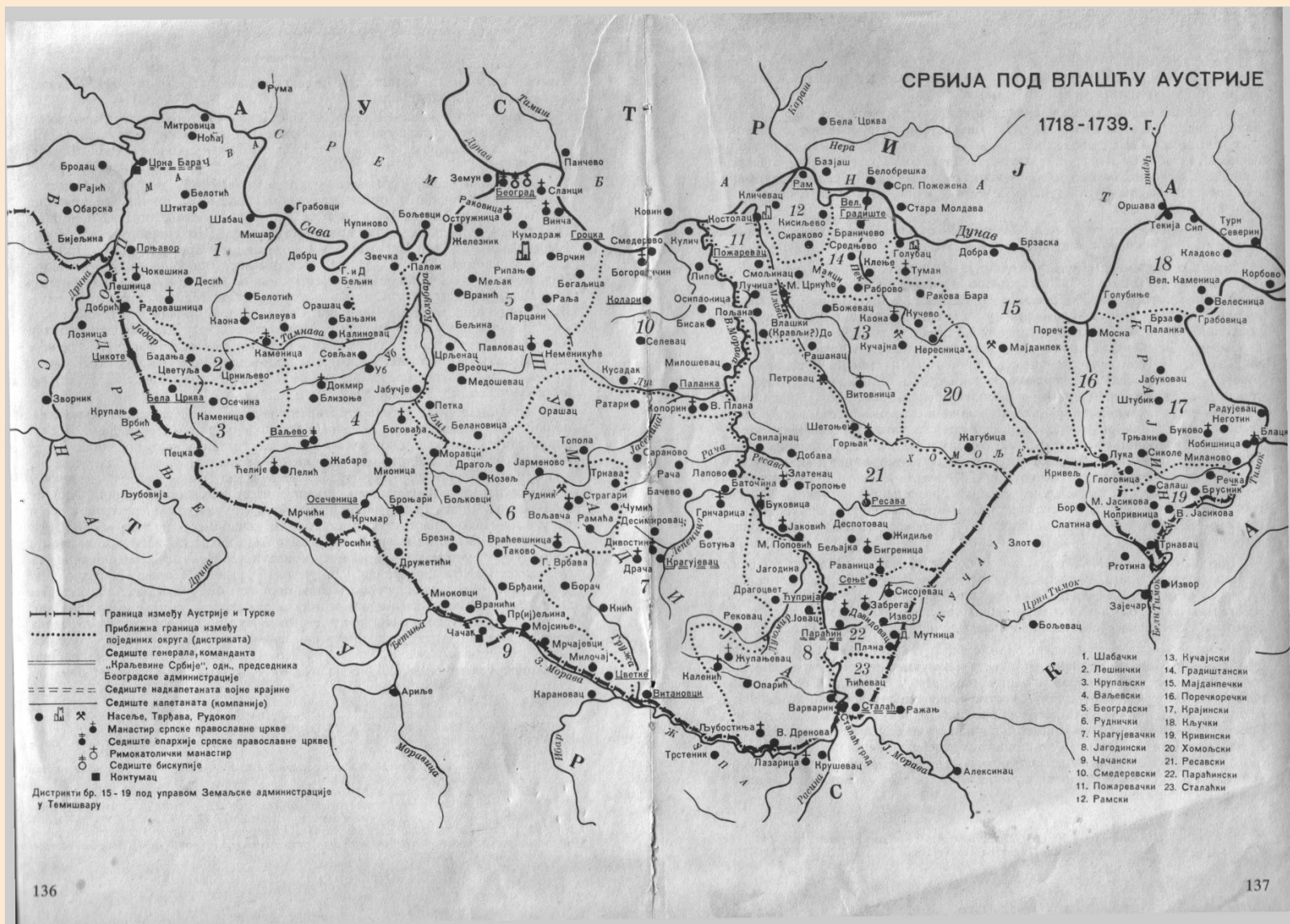

ЈАБУЧЈЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ

Легенда о постанку Јабучја

Било је Срба који су сарађивали са Турцима, а међу њима и Јорга, њихов најповерљивији сарадник. Како је успео код Турака да му верују, он за награду од Турака потражи да му дају да буде књаз и господар на неком простору Пашалука. Турци рекну да у аровима-шталама изабере најбољег коња и колико за дан обиђе коњем, да на том простору буде господар, само што ће Паша од њега бити старији. Јорга пристане иако је знао да ће бити тешко јурити на коњу кроз шуме и трње. Изабере најбољег коња и крене када се сунце родило. Терао је коња немилице. Турци се забринуше да не обиђе много простора, па су се молили Алаху да умори коња или јахача. Слали су уходе да виде колико је заузео. Пред само вече Јорга је дојурио до данашње Рукладе, до данашњих Дубравских Цигана. Ту одјаше (сјаше, оп, Милодан), а коњ уморан напије се воде и угине. Јорга тада потрчи пешице и пре заласка сунца дотрчи до речице Кладница која данас дели Паљуве и Јабучје. Уходе јаве старешинама да је Алах услишио њихову молбу и да је коњ страдао под јабукама. Турци се обрадоваше и одлуче да се по јабукама под којима је угинуо коњ, читав атар припада Јорги и назове Јабучје. Јорга је живео раскошним животом, једног коња је јахао, а другога оседланог водио за собом. Сав је био у сувом злату и свили. Од њега је данас остала једна кућа, али у лошем стању. Има једног потомка, Драгослава Јоргића у Доњем крају (и данас постоји само једна кућа Јоргића из које су Кузман, Жарко и Душко).

Географска карта израђена од стране аустроугарске власти 1718. године на којој је обележено село Јабучје

Порекло становништва села Јабучје, сеоски живот и народни обичаји крајем 19. века према казивању Владимира Бајића из Јабучја.

Владимир Бајић (1889-1969) потиче из познате породичне задруге из села Јабучја. Учествовао је у свим ратовима 1912-1918. године и из њих се вратио као инвалид. Иако није завршио ни основну школу био је врло обдарен за проучавање завичајне историје. Био је старешина своје задруге, а радове на имању водили су његов син и остали потомци.

Највише је проучавао сеоски живот у самом Јабучју, али и околини, у периоду од краја 19. и почетка 20. века, а занимао га је и цео 19. век. Био је познат у јавности, посебно у време од 1950. до 1960. године. Између осталих, са њим су контактирали и у селу га посећивали академици САНУ: Осим казивања, Владимир је оставио значајне белешке о прошлим временима.

Село Јабучје је највеће и у старим тамнавском срезу и у ваљевском округу, некада је заузимало преко 5000 хектара. У 18. веку имало је турски хан који је уништен у Првом српском устанку. Јабучје је 1820 године имало 111 кућа, 1831 – 136, 1900 – 359 и 1910 – 427 кућа. У другој половини 19. века и у периоду до Првог светског рата постојала су два засебна села – Горње и Доње Јабучје. Сада постоје засеоци, осим Горњег и Доњег „краја“, Шеринка, Гај, Старо село, Виш и центар села које носи назив Шиљаговац.

Обрада земље и опрема

У 19. веку величина имања рачунала се према „дану орања“, што износи око 0,5 хектара. Плугови су били потпуно дрвени, а само раоник је био од гвожђа. Крајем 19. века углавном су се користили „полудрвени“ плугови. По сећању Владимира Бајића, потпуно дрвени плугови нестали су око 1897. године. Први гвоздени плуг у Јабучју појавио се 1896. године године, а до 1911. у селу их је било свега пет.

У старо време није се у јесен угаривало за сетву на пролеће. За кукуруз се орало у пролеће и одмах сејало. Због тешких услова орања, плуг је вукло шест до осам волова са четири орача. Четврти орач, онај који држи плуг, морао је имати највеће способности, и физичке и умне.

Кукуруз се сејао не у врсту, већ на „сачму“, бацањем из шаке. Прво сејање у врсту почело је 1893. године, а прва копачица дошла је у Јабучје 1896. године. Уопотреба копачице се врло брзо проширила – до 1900. године.

Вршидба жита

У старо време пшеница се млатила моткама. Омлаћено жито са плевом чекало је да дуне ветар, на коме се вејало неколико пута. Око 1870. године почела је вршидба коњима, а вејало се на ветрењачама које су људи окретали. У то доба још увек није кошено косом, већ би се жело српом. При вршају на равном земљишту окреше се гумно у пречнику до 20 метара. На средини је постављен јак колац – стожер. Гумно је морало бити заливедено и утабано.

Прва вршаћа машина у Јабучје је дошла 1894. године. Нешто пре тога у Радљево је стигла прва вршалица. До 1912. године престао је вршај стоком.

Дрвена кола

Половином 19. века махом су коришћене саонице, и лети и зими. Кола су бил потпуно дрвена. Када се путовало мало даље, на кола се стављала бачва воде, из које су се заливали делови кола на којима је трење било највеће. Око 1860. године дрвене осовине су добиле туљце са обе стране. Точкови су опасивани гвозденим шинама – шинска кола. Прва кола са гвозденим осоицама дотерана су у Јабучје 1886. године.

Прва воденица

Прва воденица на Белом броду (на Колубари између Јабучја и Ћелија) по предању је подигнута око 1750. године. Она после неког времена није имала добар доток воде, па су мештани за време владавине Милоша Обреновића тражили да се она премести. Милош је то изузетно одобрио. Она је имала осам витлова и успешно је радила и после Другог светског рата.

Постојале су воденице на малој реци Кладници, обично је имала један или два камена. Власници су били Ћатићи (једна од грана у које спадају Милићи, Радованчевићи и Петровићи) Радовановићи, Бугарчићи и Машићи.

Први бунари

Први бунари су копани у четврт, а подграда је прављена од талпи – дебелих дасака. Касније су бунари зидани каменом или циглом. Око 1900. године у Јабучју је било само 15 зиданих бунара а 1950. године преко 200.

Гајење стоке

Већина породичних задруга имала је ограђене забране где је боравила стока, а највише свиње. Главне хране за свиње, жира, било је у изобиљу. Крмаче су се саме прасиле. Породице су у просеку држале по 30-40 свиња, а веће задруге знатно више. Обично се на сваки хектар имало 1-2 говечета.

Крајем 19. века и до 1912. године, у Јабучју је било више кућа са преко 100 хектара имања, а неколико домаћинстава је поседовало и до 300 хектара. Те богате задруге имале су од 100 до 300 говеда, 200-300 свиња, 150-300 оваца и до 30 коња. Око 1895. године само 3% породица није имало винограде, а око 1950. године свега 3% има винограде.

Стока је у забранима и зими и лети боравила у ограђеним забранима и потесима. Ова имања су имале кошаре (примитивне штале), колибе и ископане баре за појење стоке. Те њиве са стоком често су од породичне куће биле удаљене и по неколико километара. Краве су се музле само ујутру, а свака „станара“ имала је краве и телад у својој кошари.

У Јабучју је постојао стари обичај да се домаћини такмиче у кога ће бити лепше и боље ограђено имање. Око 1900. године било је срамота ако неко имање није било ограђено. После балканских и Првог светског рата, већина ограда око имања била је запуштена или уништена.

Након ослобођења 1918. године, већина породица је почела поново да се „кући“ од почетка. Сточни фонд био је већим делом уништен. У првој послератној деценији ретка су била домаћинства која је имала више од два вола и једне краве, или два коња и једну краву.

Исхрана

Било је више постова у току године. Свака среда и петак су били посни дани. Веће задруге музле су 30-40 крава, али се у току поста ништа од тога није јело. На Беле покладе (дан-вече уочи почетка Васкршњег поста) почиње пост када мајке своју децу намажу белим луком, а на прозор ставе глогово трње да не уђу вештице „које даве децу на дан поклада“. То је зато што бабе и прабабе причају да су рађале и по десеторо и више деце а преживи само једна трећина или највише половина од њих.

У задружним кућама у сезони се клало 8-10 свиња, 2-3 говеда и више оваца. Задруге су често бројале од 30 до 60 чланова. Од говеда и оваца се користио лој за лојане свеће. Од говеђих и свињских кожа прављени су опанци. Иначе, обућа се мало носила, поготову ван зимског периода, када су деца и одрасли ишли боси.

У задругама је било 10-12 жена. Удате жене су биле редаре и станаре. Редаре су се смењивале на 7 дана. Редара прикупља дрва, меси хлеб, кува, пере судове и чисти кућу. Младе (од скоро у браку) и девојке носе ручак на њиву. За ручком и вечером код куће обичај је следећи – користи се велика округла трпеза са трногим столицама. Сви једу дрвеним кашикама из једног чанка. Нарочито при вечери прво једу деца и бабе, у другој софри мушкарци, а у трећој жене.

Народна ношња

Кошуље су некада ткане од ћетена (лана) а касније и од кудеље. Млађе жене и девојке правиле су одећу од вуне, кудеље или ћетена. Све до отприлике 1880. године на сељачкој девојци или млади није било ничег куповног. Све су ткале и плеле својом руком. Главна женска ношња састојала се од сукње и рекље. Шио се и зубан од вуне, дугачак као данашњи капут. То је била више свечана аљетка, извезена разним бојама. Последњи зубун Владимир је у свом селу видео око 1895. године.

Старије жене су носиле бошчу и кецељу, које су ткане разним бојама. Жене су облачиле дугачке кошуље, напред се носила кецеља, а позади бошча.

У другој половини 19. века у моди је била либада. То је горња аљетка за младу, облачила се приликом венчања и била је скупочена. Она је била сачињена од свиле, кадифе или најлепше чоје, извезена срмом, свиленим гајтаном, сребром, а ређе златом. Либада је имала широке рукаве и била је отворена на грудима. Зубун је изашао из моде после 1910. године.

Свака млада морала је за Божић да буде убрађена у конђу. Конђа је била израђена од дрвета, пречника око 10 цм, са ушивеним финим сомотом. Посебно је уз то ишао „убрадач“, памучно платно као пешкир, са иглама, ћерданима и ланчићима. После 1900. године и конђе су изашле из моде.

И мушка ношња се израђивала од вуне, ћетена и кудеље. Све до приближно 1912. године мушкарци су носили само кошуље и гаће без панталона. Кошуље за свечане дане ткане су од финог памука, биле су дуге, до испод колена, опасаване лепим појасом. На ногама су носили „тозлуке“ до колена, а преко њих дуге чарапе које су на врху имале „преплет“ – шару од вунице. Као убућа служили су опанци „шиљкани“ са дугим каишима, а део каиша се замота око ноге. Било је старих људи који никада нису обукли чакшире.

Деца до 13-14 година носила су само кошуљу, без гаћа, све до пред крај 19. века. Момак који се жени морао је за свадбу и венчање да купи чакшире, тзв „потурлије“. Оне су су имале велики тур позади, до испод колена. Сиромашнији су их правили од шајка, а богатији од чоје са гајтаном. На леђима су носили копоран или ферман, израђен од чоје, са свиленим гајтаном. После Првог светског рата и чакшире потурлије су постепено нестајале, а последње су забележене око 1925. године. Између два светска рата, а и касније, све више су ношене тесне панталоне, капути и прслуци, као и „дуз“ панталоне.

Почетком 20. века женска ношња се нагло променила. И на селу су се жене „модирале“ и све више су куповале фабричке тканине. Већ после Другог светског рата сеоске жене немају ништа на себи што су својом руком урадиле, па више скоро да и нема разлике у начину одевања сељанки и варошанки.

Женидба и удаја

У старо време момци су се женили само у јесен, од септембра до краја новембра. Након тога почиње Божићни пост, када нема венчавања.

Момци из инокосних породица обично су се женили пре војске, а они из задруга после одслужења војног кадра. Када момак стаса за женидбу, старешина куће сазове одрасле чланове породице или задруге да већају о томе коју девојку да просе. Младожења не присуствује том договору. Старешини се оседлава најбољи коњ, и он иде да иште девојку за сина, синовца или унука. После три-четири дана момак се води девојци на гледање. Они се пред родитељима само кратко погледају, али не разговарају насамом. Затим се уговара када када ће девојачки родитељи доћи да гледају момачку кућу. То гледање је у ствари формално, јер је главни договор пао и воља је показана приликом првог боравка момковог старешине у кући девојке.

За гледање момкове куће спрема се богата гозба. Готове се највоља јела и износе најбоља ракија и вина. После ручка се уговара прошевина. Сви присутни се изљубе и честитају пријатељство.

На прошевини се девојци даје „обележје“ у дукатима. Обично се давало по 20 дуката, некад и мање, а богате задруге давале су и више. На прошевину иде 10-30 особа. Просиоци прво попију кафу и ракију, а родитељи девојке износе празан тањир. Будући свекар или кућни старешина вади кесу са дукатима и у тањир дарује девојци 20 дуката, девојачком старешини 4, а мајци, стринама и бабама још по један дукат. Момак предаје девојци тањир са дукатима и они се само рукују. Младенци изљубе све присутне – старије у руку, а млађе у образ. И пријатељи се међусобно изљубе.

Када девојка прими дукате, одмах се пали прангија, пуца из пиштоља и пушака. Комшије и село тако сазнају да је пријатељство закључено. Поставља се ручак, а већ раније је уговорен поп да испита младенце. Старешине се договарају о томе када ће бити свадба.

За свадбу се прво припреми чутура – буклија, којом се зову сватови. Најпре се зове кум, коме се носи јабука и погача. Свадба је обично трајала три дана – у суботу се доводила млада, у недељу је било венчање, а у понедељак част и даривање. Понекад су свадбе трајале и дуже, а изузетно чак и до недељу дана. За једну свадбу се клало 4-5 крава и нешто свиња и оваца.

Свака девојка је приликом удаје имала сандук за девојачку спрему. Он је најчешће био дуг око 1,5 метра, а висок 60 сантиметара. Када дође у нову кућу, млада никога не зове именом, већ само тепа, например, тата, бата, лепоје, браца и др, а женама – мама, мамица, нана, сеја, рођенка, лепотица и ваздан другим именима.

Жртве у ратовима 1912-1918.

Јабучје је као највеће село у тамнавском и ваљевском крају имало укупно 350 жртава у балканским и Првом светском рату. У тај број улазе они који су погинули и умрли, посебно у заробљеништву и по разним болницама. Костадин Негић изгубио је шест синова, Радован Блажић четири сина, а многи очеви по два сина или синове јединце.

Своје бележке о историји села Јабучја Владимир Бајић је писао претежно 1952. године, у својим зрелим годинама (тада је имао 63). Поред осталог, он наводи да је пољопривреда у то доба доста развијена у том крају и да село располаже следећом опремом: 9 вршаћих машина, 20 жетелица за жито, преко 10 сејалица за пшеницу и велики број сејалица за кукуруз, више косачица за траву. Оре се фабричким гвозденим плуговима и копачицама, са воловима и коњима. Приметан је општи напредак у пољопривреди. Међутим, једно важно питање остало је нерешено као у стара добра времена – путеви. Када дођу кишне и влажне зиме, у село скоро нико са стране не долази.

ИЗВОР: Владимир Бајић, књига „Источна Тамнава – Бргуле и околина“, портала Порекло - Милодан

